

A NYOLCVANESZTENDŐS ZLINSZKY JÁNOS KÖSZÖNTÉSE

Zlinszky János professor emeritus, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának első dékánja (1995–2000) idén márciusban ünnepelte nyolcvanadik születésnapját. A Kar nagyszabású, mégis bensőséges hangulatú ünnepséggel köszöntötte az ünnepeltet. Folyóiratunk e számának oldalai kevésnek bizonyulnának Professor Úr érdemeinek méltatásához, így üdvözlésképpen a következőkben hármat közlünk az ünnepségen elhangzott laudációk közül (Boytha György, Wolfgang Waldstein és Komáromi László köszöntését). Bánrévy Gábor professor emeritus pedig a Szerkesztőbizottság felkérésére írt köszöntést az ünnepeltnek.

A születésnap ünnepségről írt beszámolót *Varia* rovatunkban olvashatják.

BÁNREVY GÁBOR
professor emeritus (PPKE JÁK)

Mélyen tisztelt Professor Úr!

Kedves János!

Drága, öreg Barátom!

Amikor felkértek a folyóirat szerkesztősége részéről, hogy írjak köszöntésül néhány sort a tiszteletedre, természetesen azonnal és nagy örömmel mondtam igent. Azt is be kell vallanom, úgy éreztem, valamiképpen *jár* is nekem ez a megtiszteltetés, kizárólag azon *tény* folyamánként, hogy ma már csak mi ketten vagyunk itt a Pázmányon, akik valamikor, jó 60 évvel ezelőtt, 1947-ben együtt kezdtük az egyetemet, és barátságunk azóta is tart.

Aztán, amikor elkezdtem sorra venni, végiggondolni, hogy miről is írjak köszöntőmben, egyre inkább elbizonytalanodtam a feladat nagyságától. Nem azért, mintha nem lenne miről megemlékezni, éppen ellenkezőleg! Hiszen annyira sokoldalú Valakiről van szó – a Tanár, a Tudós, a Közéleti Ember és még lehetne folytatni –, hogy mindenről úgysem lehetne, ezért meg kell próbálnom szerénynek lenni és életem egyetlen aspektusát kiemelni. Azt, amiről úgy érzem, hogy napjainkban talán a legfontosabb: Zlinszky János a *Homo Publicus*, a magyar közélet egyik meghatározó egyénisége!

Tudományos tevékenység méltatása nálam sokkal avatottabb jogtudósok feladata. Tanári, iskolateremtő működéséről szóljanak elsősorban tanítványaid, akik

közül számosan már tisztos magasságokig jutottak el a jogász pálya különböző ágain. Számomra – és gondolom, nagyon sokunk számára – azonban a legmeghatározóbb vonása életednek (nyugodtan mondhatom: *életművednek*) az a hihetetlen sokoldalúság, ahogyan közéletünk legkülönbözőbb jelenségeire képes vagy reagálni.

A minden ízében keresztény Homo Publicus az elmúlt, közel két évtized során számos esetben hallatta hangját, minden alkalommal, amikor úgy érezte: ez *kötelesség!* Tallózok publicisztikai írásaid között, és nem győzök újból és újból csodálattal adózni a hihetetlen sokoldalúság láttán, amivel közéletünk szinte minden területén volt mondanivalód, amint valami visszásságot, problémát vettél észre. Márpedig, sajnos, ezekkel van tele az életünk. Nem a Te hibád, hogy olyan ritkán tudunk felfigyelni valami jóra, vagy legalább a „jó” lehetőségére.

Lapozgatok közéleti témájú írásaid között. Tavaly jelent meg, összegyűjtve 62 írással,¹ közte néhány előadásod írott formában. A skála rendkívül bő, csak a főbb témakörök közül néhány: közvagyon, vélemény-, szólás- és vallásszabadság, a jogállami gyakorlat, szociális ellátás. Napilapokban, folyóiratokban, más tiszteletére kiadott emlékkönyvekben – ahogyan éppen a téma aktualitása megkívánta, illetőleg lehetővé tette.

Van valami, ami ezeket a rövidebb-hosszabb, az élet rendkívül sokrétűségét tükröző írásokat mégis egységbe fűzi: az, hogy szerzőjük soha nem elégszik meg az éppen vizsgált jelenség kristálytisza logikával és rendkívül sokoldalú tudással, nem egyszer acélkemény kritikával történő meghatározásával, a keresztény értékrendbe történő besorolásával, hanem megmutatja a bajból, a „rossz”-ból kivezető utat, felvázolja a „jobbítás” lehetséges módjait is.

Bizonyosan helyén való, ha a pozitív reagálás, az alkotó cselekvés lehetőségének felismerése sorában emlékezem meg közéleti tevékenységed talán legnagyobb és – reméljük – legtartósabb hatású tetteről, amikor is, lassan 15 éve, felismerted, hogy itt a „történelmi lehetőség”: létrehozni a keresztény szellemiségű jogászképzés bázisát a Pázmány Péter Katolikus Egyetem keretében. Tudom, sokan szeretnének osztozni az alapítás „dicsőségében”. Nyilvánvalóan ehhez a feladathoz kellettnek segítő munkatársak is, de Alapító Atyának, ez esetben, egyedül Téged lehet tekinteni. Ezen a tényen az sem változtat semmit, hogy azután, a későbbiekben, talán nem mindig alakultak úgy a dolgok, ahogy szeretted, szerettük volna. De, „Isten egyenesen ír görbe vonalakon is!”, hogy idézzem – Paul Claudel nyomán² – ezt a bölcs és mélységesen igaz portugál közmondást.

Zlinszky János, Homo Publicus, drága, öreg Barátom, szeretném ugyanazokkal a szavakkal befejezni rövid köszöntésemet, mint öt éve: 2003-ban, amikor a Pro Facultate díj első díjazottjaként köszönhettelek: A jó Isten áldása (és barátaid, kollégáid, tanítványaid szeretete) kísérsen további utadon!

¹ ZLINSZKY JÁNOS: *Közéleti és jogász etika a gyakorlatban*. Budapest: SziT, 2007, 291.

² PAUL CLAUDEL: *A selyemcipő*. (Vigília-könyvek) Budapest: Pázmány Péter Irodalmi Társaság (é.n.)

BOYTHA GYÖRGY
ny. c. egyetemi tanár (PPKE JÁK)

Ünneplőkkel körülvett, kedves János!

Koromnál és jóleső barátságunknál fogva nekem jutott a lehetőség, hogy 80. születésnapod alkalmából fiatalkori éveid jegyében köszöntselek. Hallgatva Waldstein professzor ifjúságod mindmáig tartó lendületét tükröző laudációját, felmerült bennem a kérdés, tulajdonképpen meddig terjed fiatal korod, és hol az ahhoz fűződő visszaemlékezéseim határa, mettől fogva kell munkásságod és hatásod felidézését későbbi kortársaidnak átengednem? Valamikor mindnyájunknál elérkezik az idő, amikor már nemcsak előre tekintünk az életben, hanem visszanézünk az addig megtett út kezdetére is, amikor elérkezünk hivatásunk gyakorlása számunkra rendelt lehetőségéhez, és ifjúságunkra, mint az odavezető út építésének éveire nézünk vissza. Ilyen értelemben a történelem igencsak megnövelheti fiatalkori éveink számát, hogy az emlékezés bőven meríthessen belőlük ne csupán nyomasztó, hanem kedves és szép élményeket is.

Visszagondolva gazdag életpályád kezdeteire, eszembe ötlöttek Goethe sorai, aki élete derekán tekintett vissza a majd csak további 40 év múltával befejezett hatalmas költői műve, a Faust még 24 éves korában megírt első változatára. Ekkortájt érezte, hogy annak a mondanivalója bizony már múltból köszön vissza, és – az érett költő személyisége fejlődésével együtt mélyülő bölcsességének fényében – a régi monda tágabb ölelésű újraszövést kívánja. 1791-ben visszatekintő költői ajánlással jelezte fiatalkori Ósfaustjának további négy évtizednyi érleléssel kibontott, gigászi vízióját, a két részes öregkori Faustot. Az Ósfaust kérelhetetlen szigorától és a „Sturm und Drang” érzelmi viharaitól eltávolodott, férfivá érett 42 éves Goethét ebben a „Zueignung”-ban már a múlt homályából érintik meg ifjúsága hullámozó árnyai: „Ihr naht euch wieder, schwankende Gestalten... Mein Busen fühlte sich jugendlich erschütterter... Und manche liebe Schatten steigen auf, Gleich einer alten, halbverklungenen Sage Kommt erste Lieb und Freundschaft mit herauf; Der Schmerz wird neu, es wiederholt die Klage Des Lebens labyrinthisch irren Lauf.” Megkísérelném ezt – többek fordítása feldolgozásával – magyarul visszaadni: „Jöttök hát újra, bolygó szellemek... Keblemben éled az ifjúság lángja... És sok kedves árnyék ismét megjelen; S félig fakult, ó mondanaként dereng fel első szerelem, első jóbarát. Újul a bú is, s feljajdul újra az útvesztős élet elleni vád.” Ám a fiatalkori évek ekkor Goethe számára is véget értek már.

Minket is fel-feltűnő, bolygó szellemekként kísérnek ifjúságunk meghatározó élményei; és életünk történelmi labirintusának próbára tevő zsákutcáiból kedves árnyékként nekünk is visszaköszön az „ifjúság édes madara”.

Már egyetemi éveink is labirintusnak bizonyultak. Te 1947-ben, magam 1948-ban iratkozhattunk be az akkori Pázmány Péter Egyetem jogi karára. Tanulmányaink kezdeti idején, 1947-ben a szovjet megszállók a parlamentből hurcolták el Kovács Bélát, a Kiszgazda Párt főtitkárát; 1948-ban letartóztatták Baranyay Jusztint, az egyetem egyházjog tanárát, aki a Karon nem szavazott Mindszenty rovására, mondván, hogy „sohasem tettem semmit meggyőződéselem ellen”. Ebben az évben tartóztatták le Ordass Lajos evangélikus püspököt is, 1949-ben Mindszenty bíboros hercegrímást.

1950-ben kényszernyugdíjazással távolították el az egyetemről Szászy Istvánt, a nemzetközi magánjog professzorát. A Rajk-perrel elkezdődött a Magyar Dolgozók Pártja saját híveinek koncepciós likvidálása is. 1951-ben egyik éjszakáról a másikra „osztályidegen” elemek kitelepítését hajtották végre Budapestről. Az egyetemen belül is egyre több besúgót szervezett az Államvédelmi Hatóság. Téged 1951-ben kizártak az ország összes egyeteméről, magamat 1952 októberében letartóztatott az ÁVH. Egyetemi éveink így értek véget. Csak az '56-os forradalom után, 1957-ben zárulhatk tanulmányaink a doktori diploma megszerzésével.

Ám a történelem sötétjéből bizonyára számodra is felmerül sok kedves emlék. Marton Géza Római Jogi Tanszékén találtál tudományos átmeneti szállást, mint aszisztense. Magad köré szervezted néhány diáktársadat, hogy a jogbiztonság felé törekvő klasszikus törvényhozás kezdeteivel ismerkedjünk, fordítsuk és összeillesszük a tizenkét táblás törvény fennmaradt töredékeit. Ehhez a körhöz kapcsolódott Szászy István kizárása után az ő asszisztensi köre is, így Bánrévy Gábor, az új Pázmány Egyetem általad indított jogi karának intézetvezetője; vagy Mirtse László, az új Pázmány gazdasági vezetője hosszú éveken át; vagy a rendszerváltás küszöbén az Országos Ügyvédi Kamara elnökévé választott Horváth Jenő. Ehhez a körhöz kapcsolódtak kívülről olyan barátaink is, mint Rabár Ferenc, a rendszerváltás első pénzügyminisztere, aki, mint Mirtse László, nem érthették meg ezt a születésnapj ünnepet. Sok akkori baráti beszélgetés és az összetartozás érzésének emléke van jelen itt a teremben.

Az 1956-os forradalomban új barázdát szántott a magyar eke, de az új vetésre majd fél évszázadot kellett várni. Hogyan is alakultak fiatalkori éveid? Az egyetemről kizárva, sokáig kitelepítve, az ifjúság reményteli erejével és derűjével készültél a jogi alkotómunka lehetőségére. Évekig a fővároson kívül végeztél ács munkát és közben, munkába utazva, feltáratlan justinianusi interpolációk után kutattál.

1957 változásokat hozott életedben: a Turistaházakat Kezelő Vállalat szerződte-tett leltározásra. És, ami maradandóan értékes változást jelentett: megnősültél. A baráti kör feleségeddel, Máriával, az iparművészet kutatójával bővült, és megszületett első gyermekeitek, Jankó, majd Ferkó is; őket a kis Mária követte, ha szabad még így szólítanom őket, amikor már maguk is felnőttek, és unokákkal gazdagították családot. A társadalmi kiszorítottság éveit baráti és családi beszélgetések derűje és bizakodása színezte. Jártuk a természetet, amire Neked és Mirtse Lacinak a turistaházak leltárainak készítése is alkalmat adott. Emlékszem a szép szarvasbögésre a Bükk hegy-ségben, amikor csodálatos bikát cserkeltél fényképezőgépem elé, olyan közel ugrasztva ki a cserjésből, hogy majd fölöklelt.

Az idő múlását hosszú évekig csak gyermekeink cseperedése jelezte, nem a jogélethe való bekapcsolódás alakulása. 1957-ben meghalt Marton Géza professzorod, és tudományos gondoskodását, diákköröd tanszéki vállalását a következő években felelősségi jogi hagyatékának sajtó alá rendezésével háláltad meg.

Szakmai változás csak 1962-ben következett be, amikor 33. életévedben végre jogi előadó lehettél a Tiszai Vegyi Kombinátban. A bukdácsoló tervgazdaság 1968-ban az „új gazdasági mechanizmus” bevezetésével, a központi irányítás lazításával kezdett kísérletezni, aminek következtében állhatatos jogi felkészüléset már mint ügyvéd gyümölcsöztethetted; mindazonáltal nem a fővárosban, hanem Dunaújvároson.

Nem véletlen, hogy tudományos munkád kifejtésére és elismerésére sokáig inkább csak külföldi publikációk révén nyílt módod. Mint dunaújvárosi ügyvéd lettél a majna-frankfurti jogtörténeti intézet külső munkatársa, és Münchenben jelent meg a Helmut Coing által szerkesztett jogtörténeti sorozat keretében átfogó magyar magánjog történeted. Mire megnyílt az út egyetemi szervező és oktató munkád előtt, 55 éves voltál, életed delelőjén, mint a kora ifjúságából erőt merítő Goethe volt a bevezetőben idézett ajánlása megírásakor. „Der alten Hülle sich entrafft, hervortritt erste Jugendkraft.” A fiatalkori éveid ekkor válhattak át az érett férfikor jogi életünket is alakító esztendeire.

1983-ban Miskolcon lehettél a jogi oktatás szervezője, római jogi adjunktus, 1984-ben kandidátus, 1990-ben, a rendszerváltás elején pedig nagydoktor, docens, egyetemi tanár, alkotmánybíró, az Osztrák Tudományos Akadémia levelező tagja, majd az új Pázmány jogi karának alapítója. Hosszú fiatalkorod állhatatosságára is ráillik az idős Goethe megállapítása: „Nur der verdient sich Freiheit wie das Leben, der täglich sie erobern muss” (csak az szolgál rá szabadságra és az életre, akinek azokat nap, mint nap meg kell hódítania).

A római jogász, a világosan látó dogmatikus, a jogbiztonság embere személyedben túlnézett a jogon, a megtapasztalt élet fényében kivételes bölcsességre tettél szert: *az erkölcs elemzését, megértését és oktatását a jog fölé emeled*. Először 1989-ben fejtetted ki a Jogtudományi Közönyben a jog és erkölcs kapcsolatáról érlelt felfogásodat *A jogász erkölce* címmel. Majd *Keresztény erkölcs és jogász etika* címmel jelent meg könyved, majd *Közéleti és jogász etika a gyakorlatban* címmel publikáltad egy sor korábbi tanulmányodat.

Az érett, közéleti munkára számodra a rendszerváltással nyílt meg a lehetőség. Megkockáztatom, addig az ifjúság lendülete vitt naponta előre, lehetővé téve számomra, hogy fiatalkori éveid jegyében hosszabb időre nézhessek vissza. Ezzel azonban kimerítettem az emlékezésre kapott lehetőséget. Alkotmánybírói és Pázmány egyetemi munkádról közvetlen munkatársaid tudnak hitelesen szólni.

Am mindnyájunknak hangsúlyozni szeretném, hogy Zlinszky János fiatalkori élete nem csupán a 80 éves bölcs, közéleti felelősséget vállaló tudós megértésének kulcsa, hanem mai fiataljaink számára is példa.

Isten éltesen sokáig, János!

WOLFGANG WALDSTEIN
professor emeritus (Universität Salzburg)

Amikor 1969-ben nekiláttam az 1970-es salzburgi 18. Német Jogtörténész Nap előkészületeihez, Wolfgang Kunkel professzortól kértem tanácsot. E beszélgetés során Kunkel egy magyar jogászra hívta fel figyelmemet, akit a római jog nagy reménységének nevezett. Úgy látta, hogy rendkívül nehéz helyzetében jelentős segítséget jelentene számára, ha meghívást kapna a Német Jogtörténész Napra, hogy ott előadást tartson. A salzburgi kollégák örömmel támogatták az ötletet, így Zlinszky János meghívást kapott. El is jöhetett Salzburgba, és megtarthatta előadását. Ez az előadása

aztán az Arnold Herdlitzka tiszteletére kiadott ünnepi kötetben jelent meg 1972-ben.¹ A Zlinszky Jánossal való találkozás olyan életre szóló barátsághoz vezetett, amely egyre mélyült, és amely számomra nagy ajándék. A lényeges kérdésekben való egyetértés, amely az idők során mindinkább bizonyosodott, olyan örömet jelent, amely az egyéni munkát is ösztönzi. A római jog nagy reménysége, amelyről Kunkel beszélt, a római jog számára, és azon túl is gazdagon valóra vált. Nagy örömmel és hálával tölt el, hogy most minden romanista, és az összes barát nevében gratulálhatok 80. születésnapod alkalmából!

Mielőtt az ünnepelt szakmai pályájáról szólnék, álljon itt egy rövid vázlat az életrajzáról. 1928. március 7-én született Budapesten, keresztény családba. A családja által közvetített értékrend egész életén át meghatározó volt számára. Ehhez kapcsolódtak a Budapesti Piarista Gimnáziumban végzett középiskolai tanulmányok. 1944-ben, a második világháború vége táján családja nehéz helyzetbe került. Jánosnak a tanítás befejezése után különböző munkákat kellett vállalnia. Mint jogász unokája – jogász fia 1946-ban megkezdte Budapesten egyetemi tanulmányait, előbb az orvosi karon, majd egy évvel később a jogi fakultáson, ahol a magyar jogásztársadalom kiemelkedő alakjaival találkozott; mindenekelőtt a Szászy-Schwarz-tanítvány Marton Gézával, akit „magyar Jhering”-ként emlegetnek. 1948-ban demonstrátori állást kapott Marton Géza mellett. A hivatalos diákmozgalom által szervezett diákkörök keretében a római jogi tanulmányokat elmélyítő kurzusokat tartott.

1951 júniusában nagy csapás érte a családot. Jánost minden magyar egyetemről kizárták, a család budapesti lakását elvették, az ötfős családot egy kelet-magyarországi kis faluba deportálták, ahol egy döngölt padlós éléskamrát utaltak ki nekik szállásul. János ekkor hat évig ácsként dolgozott. 1953 augusztusában a család ugyan elhagyhatta a száműzetés helyét, a Budapestre való visszatérés azonban tiltott maradt. A családnak egyedül kellett lakóhely után néznie. 1956 októberének elején János engedélyt kapott egyetemi tanulmányainak folytatásához, azonban az akkori magyar forradalom ezt egyelőre megakadályozta. Mégis, 1957 márciusában letehetette utolsó vizsgáit, és megkapta diplomáját. Így vált szabaddá az út tudományos munkájához, amelyről még bővebben szólok. A későbbi pályafutása szempontjából nagy jelentőséggel bír, hogy tanára, Marton őt bízta meg jogászai hagyatékának kezelésével, és könyvtárát is rá hagyta. Zlinszky ezen felül azt a feladatot is kapta Martontól, hogy fejezze be két megkezdett művét.

Zlinszky 1965-ben Humboldt-ösztöndíjat nyert, amely a tehetséges kutatókat tüntette ki, azonban nem utazhatott Németországba, mert nem kapott útlevelet. 1968-tól Zlinszky ügyvédként dolgozott. Több római jogi előadói megbízást is megkapott az ELTE-n. 1976-ig háromszor utasították el a kandidátusi cím iránti kérelmét római jog tárgyából. És mégis, 1970-ben köszönhettem Salzburgban a jogtörténész napon. Az előadása *Ein Versuch zur Rezeption des römischen Rechts in Ungarn* címmel általánosan nagy hatást keltett.

1981-ben Miskolcon új jogi kart alapítottak. 1982-ben Zlinszky egészen meglepődött, hogy – ahogy ő fogalmazta – „[...] egyik nappal a másikra Miskolcra hívnak,

¹ *Festgabe für Arnold Herdlitzka*. München – Salzburg: Verlag Wilhelm Fink, 1972, 315–326.

hogy a Jogelméleti és Jogtörténeti Tanszék keretében, mint adjunktus, római jogot oktassak.” Annak ellenére, hogy már addig is sokat publikált, amely alapján a kandidátusi címet régen megszerezhetné volna, azt politikai okokból megtagadták tőle, és így csak mint adjunktust alkalmazták. A kar érdekében magára vállalta ezt a visszalépést, és az ügyvédi hivatás feladásával kapcsolatos anyagi veszteséget. Így az elkövetkezendő időben, ahogy maga mondja „[...] közreműködhettem egy kar alapításánál, megszerveztem a jogfilozófia és a jogtörténeti alaptárgyak oktatását, és e tárgyak későbbi művelőit is képezhettem.” Valójában egy teljes iskolát kiépített.

Nem sokkal Miskolc alapítása után élénk csereprogram alakult ki Salzburg és Miskolc között. A két kar diákjaiból közös szemináriumok szerveződtek. Ezen túlmenően Zlinszky tudományos csereprogramot szervezett a Tempus programon keresztül, amely a mai Erasmus program elődjeként lehetővé tette a diákok, valamint az oktatók számára, hogy egy időre külföldi egyetemeken tanulhassanak.

A kommunista uralom vége Zlinszky számára is közvetlen következményekkel járt. Mivel időközben, 1984-től mégiscsak egyetemi docens lett, 1989-ben azon első öt alkotmánybíró egyike volt, akit az akkori ellenzék választott az újonnan megalakuló alkotmánybíróság tagjai közé. Végre betölthette azt a rangot, amely szakmailag már régóta megillette volna. 1990-ben egyetemi tanár lett. 1995-ben, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem megalapításánál Zlinszkyt a Jog- és Államtudományi Kar alapító dékánjává választották.

Zlinszky tudományos tevékenységét a rendelkezésemre álló idő szűkössége miatt nem tudom részleteiben méltatni. Az, hogy tanára, Marton a fiatal Zlinszkyt bízta meg jogászai hagyatéka kezelésével, tudományos rangja tekintetében kétségkívül meghatározó. 1957-ben Zlinszky még megmutathatta tanárának a *Zur Frage der Verschollenheit im römischen Recht* című első nagy munkáját, melyet Marton még el is tudott olvasni. Néhány nappal később Marton egy műtét után elhunyt. A nehéz körülmények ellenére Zlinszky időben teljesíteni tudta a Marton által rábízott feladatot, megkezdett munkáinak befejezését. Az első mű, a *Versuch eines einheitlichen Systems der zivilrechtlichen Verantwortlichkeit* 1963-ban jelent meg az Archiv für die zivilistische Praxis-ban. A második feladat a polgári jogi felelősségről szóló könyv befejezése volt. Ezt a munkát 1972-től a Coing által kiadott kézikönyvbe írt saját cikkeinek megírásával párhuzamosan kellett végeznie. A könyv mégis megjelent magyar nyelven 1983-ban. A Zlinszky János tiszteletére 1998-ban kiadott ünnepi kötet sorra veszi megjelent tudományos publikációit, 1997-ig 127 műről számol be. Azóta számos további műve jelent meg.

Zlinszky tudományos életének kétségkívül jelentős eseménye volt, hogy Coing professzor meghívta, vegyen részt a *Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte* elkészítésében. Nem tudom, hogy vajon Coing-et Zlinszky Salzburgban tartott előadása ösztönözte-e a meghívásra, de valószínűnek tartom. 1972-től kezdve tíz éven át nehéz körülmények között dolgozott Zlinszky ezen a feladaton. Eleinte hosszú időn át csak a hivatalos szünetidő állt rendelkezésére, amely éveken át a családi nyaralásokról való lemondást jelentette. Először e munka befejezése táján a Humboldt ösztöndíj segítségével nyílt lehetősége arra, hogy 1979-ben és 1981-ben három-három hónapot Frankfurtban a *Max-Planck*

Institut für Rechtsgeschichte-ben Coing mellett dolgozzon, és a kézikönyvbe írt kéziratát lezárja. A rendelkezésemre álló adatokból nem tudom egészen pontosan, de ha minden igaz, összesen nyolc cikkről van szó, melyek közül az első *Das 19. Jahrhundert. Gesetzgebung zum allgemeinen Privatrecht und zum Verfahrensrecht [...]* Ungarn címmel 1982-ben jelent meg.

Zlinszky római jogi tárgyú munkái széles spektrumot mutatnak. Különösen a *ius publicummal* foglalkozott. A *Ius publicum* című magyar nyelvű könyve 1994-ben jelent meg. Nagyon sajnálom, hogy nem tudok magyarul, és ezért nem olvashattam ezt a könyvet. Zlinszky azonban németül is sokat publikált. Munkáiban az a törekvés kerül kifejezésre, hogy a római jog európai jogi kultúrában betöltött szerepét megmutassa. Ezt magam is fontos célkitűzésnek tartom, különösen egy olyan korszakban, amikor a formálisan demokratikus államokban, és magában az Európai Unióban is a jogállamiság alapjai vesztek el. Római jogi alapon fogalmazza meg az ABGB a 22. §-ban a következőt: „A még meg nem született gyermeket fogantatása idejére visszamenőleg megilleti a törvények védelme. Már megszületettnek kell tekinteni, amennyiben a saját, és nem egy harmadik személy jogainak védelméről van szó.” Ez a mondat majdnem szó szerinti fordítása annak a kijelentésnek, melyet a római jogtudóstól, Paulustól olvashatunk a *Digestában*.²

Majdnem minden demokratikus állam többé vagy kevésbé eltörölte a „törvények védelmére” vonatkozó igény elismerését. Ezáltal pedig semmibe vette a legfontosabb, a Német Alkotmány 1. cikkelyének 2. bekezdésében megfogalmazott, a világon való békéhez, és az igazságossághoz való sérthetetlen és elidegeníthetetlen emberi jogokat, mint minden emberi közösség alapját. Így pedig megfogalmazódik a kérdés: vajon ezek az államok jogállamnak tekinthetők-e?

E kérdés megválaszolásához Zlinszky János a *Rechtsstaat Rom* című cikkével különösen értékes ajándékot adott számomra.³ Mindenekelőtt felsorolt hat kritériumot, melyeknek egy jogállamnak meg kell felelnie, úgy mint a jog erkölcsi értékeinek elfogadása, az igazságosság, jogbiztonság, szabadság, és a szociális béke megőrzése. Több olyan sajátosságot emel ki ebben a cikkében, amelyek arra mutatnak rá, hogy a római állam jogállam volt. Mindenben, amit e vonatkozásban Zlinszky mond, mélységesen egyetértek. S mivel Zlinszky maga írja, hogy „további szempontokat is figyelembe lehet venni”, talán viszonzásképpen én is kifejezetten említhetek egy további szempontot a római történelem egyik eseményén keresztül, mely kétség kívül implicit módon benne rejlik Zlinszky kijelentésében is.

Livius tudósít róla, hogy a rómaiak Kr.e. 394-ben Falerii városát ostromolták. A város bevétele igen hosszú ostromot és áldozatokkal teli rohamot követelt volna. Ebben a helyzetben egy, a városból való tanár a gondjaira bízott vezető személyiségek gyermekeit a római fővezér, Camillus táborába vezette, és elmondta neki: „a rómaiak kezére adja Faleriit, mert kiszolgálhatja nekik a város vezetőinek gyermekeit”. Nyilvánvalóan magas jutalmat várt a rómaiaktól ezért a tettéért, amellyel megadta számukra a lehetőséget, hogy a város átadását ezekkel a túsokkal kényszerítsék ki.

² Paul. D. 1, 5, 7.

³ In *Ars boni et aequi. Festschrift für Wolfgang Waldstein zum 65. Geburtstag*. Stuttgart, 1993, 471–480.

Camillus azonban másképpen reagált. Így válaszolt: „Nem hozzád hasonlórú sem a nép, sem hadvezére, akihez te, bűnös, bűnös ajándékkal jössz. Köztünk és a faliscusok közt nincs emberséges megegyezésen alapuló kapcsolat, de mindkét felet most és mindenkor kötelezi az, amit a természet teremtett közöttünk. A háborúban is van jog, akár a békében [...]” Livius így folytatja: „Azután megparancsolta, vetköztessék le, kössék hátra a kezét, adják vissza a fiúknak, hogy vigyék vissza Faleriibe.” A rómaiak e tisztességes lépésén megindítva a faliscusok önként feladták városukat. Falerii küldöttsége ezt mondta a szenátusnak: „E viszálykodás befejezése két üdvös példával szolgált az emberi nemnek: Ti többre tartottátok a háborúban a becsületet, mint az azonali győzelmet, s mi e becsületességre válaszul önként kezetekbe adtuk a győzelmet.”

Ez a történet jól mutatja az abban való tudatosságot, hogy a természetből fakadó jog létezik, amely háborúban is érvényben van, és hogy a bűnös zsarolás, még ha az adott helyzetben nagy előnyökkel kecsegtet is, nem jöhet számításba, mivel ellentétes a természetjoggal. A természetjog létezésének elfogadása kétségtelenül lényeges kritériuma a jogállamiságnak.

Zlinszky János nagy köszönetet érdemel azért, hogy fáradhatatlan munkával kidolgozta, és emlékezetünkbe véste a valódi jogállamiság római jogban kifejlődött alapjait.

E csodálatra méltó teljesítmény terheinek viselésében, melyet hosszú időn át nehéz körülmények között ért el, felesége, Mária is kétségtelenül osztozott, akit ezért ma különleges köszönet illet meg.

És ezen ünnepi alkalmából szeretnék személyesen is köszönetet mondani ezért a régi barátságért, amely remélem, hogy még hosszú ideig megmarad számunkra.

KOMÁROMI LÁSZLÓ
adjunktus (PPKE JÁK)

Kedves Professzor Úr!

A minap kezembe akadt egy kis füzet, amelybe immár több mint 12 esztendeje, 1995 késő nyarán, kora őszén jegyzeteltem, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem induló jogi karára fölvettek piliscsabai gólyatáborában. Az ország prominens jogászai, majdani oktatóink szóltak ott hozzánk, leendő elsőévesekhez, jogállamról, bírói hivatásról, a nemzetközi jog alapelveiről, az egyházjog fejlődéséről, jog és gazdaság összefüggéseiről és számos más kérdéstről. Mintegy kedvesinálóként, fölillantottak valamit számunkra abból a sokszínű világból, amelybe az elkövetkező években beavatást nyertünk.

Nem sokat értettünk még akkor belőle. Annyit azonban talán éreztünk, hogy egy szép, izgalmas vállalkozás részesei vagyunk: egyetem születik, tudományos ismeretek tárháza, egyben közösség, amelynek célja, hogy az épülő magyar jogállam számára megalapozott tudással felvértezett, új szemléletű, a keresztény értékek alapján álló és tevékenykedő jogászokat adjon.

Első évfolyam voltunk egy induló jogi karon, s érzékeljük: mi magunk is hozzájárulhatunk valamelyest az intézmény, az ott működő közösség arculatának kialakításához. Részesei lehetünk a zenekarnak, a mi hangunk is megszólal a szimfóniában.

Az alaphang azonban adott volt – hisz a koncepció, a cél, s az átadandó ismeretanyag készen állt, s készen álltak azok is, akik vállalták, hogy átadják nekünk. Hál’ Istennek nem szürke, a jogot merő technikaként űző, lelketlen karrieristák álltak a katedrán, s nem is a jog tudományába öncélúan temetkező szoba-tudósok, hanem igazi jogász-egyéniségek. Jó szolamvezetőként ébresztették rá a kezdőket: az igazi zenészt nem az teszi, hogy a hangok egymásutánját előre irt ritmusban meg tudja pendíteni. Jó jogász sem pusztán attól lesz az ember, hogy a törvény önmagában holt betűjét szóról-szóra befiflázza, alkalmasint reprodukálja, kiskapuit megtalálja.

Mi hallgatók tudtuk persze, hogy az alaphangot egy mélységesen elhivatott ember adja, aki erejét, energiáit megalkuvás nélkül a felismert célnak szenteli, s aki nélkül sem a zenekar össze nem jött volna, sem a zene hangjai meg nem szólaltak volna. Természetesen már azért is tiszteltük, mert műve a továbbtanulás lehetőségét biztosította számunkra. De nemsokára szembesültünk azzal is, hogy valódi közösséget szeretne velünk. Tapasztaltuk nyitottságát, várta ötleteinket, közfeladatai mellett is rendszeresen időt szakított arra, hogy csoportonként vendégül lásson minket s elbeszélgessen velünk.

A római jog oktatójaként már az első szemeszter elején figyelmeztetett bennünket: tanulni év közben érdemes, a vizsgaidőszakban pihenni kell, s különösen a vizsga előtti éjszakán: aludni. Ajánlotta azt is, hogy a tankönyvből előre olvassuk el a soron következő fejezetet, mert úgy könnyebb lesz megérteni az előadást, s kiszűrni belőle, ami az írott tananyaghoz képest többlet. S valóban, abban, amit elmondott, éppen az a többlet volt igazán érdekes, amit az ember nem tanulhat meg könyvből, mert egy jogászi és tudományos pálya tapasztalata, kiforrott szemléletmódja nyilvánul meg benne. Egy kétezer év előtti jogrendszer példáján mutatta be, mi a jog, miben és hogyan segítheti az egyént és a közösséget, hol vannak korlátai. Hogy a jog, ha helyesen fogják föl, értéket hordoz, s visszaüt, ha ezt szem elől tévesztvén elszakítják erkölcsi alapjaitól. Hogy olyan stúdium ez, amelyet holtig kell tanulni és művelni, kutatni és kibontakoztatni, mert egész embert, értelmet, akaratot és teljes érzelmi odaadást kíván. Ahogy Celsus mondja: „a jónak és a méltányosnak a művészete”. S a jogásznak – mint már Ulpianus tanította – az a feladata, hogy az igazságosságot művelje, s igaz, nem pedig képmutató bölcsességre törekedvén, hivatásszerűen keresse a jó és méltányos ismeretét.

Többnyire tudatában voltunk persze, hogy az alapvető fogalmak, pl. a hét civilis possessor, a jog- és cselekvőképesség, a birtok és tulajdon pontos ismerete nélkül nem tudunk majd sikeres vizsgát tenni. Ami azonban életre szóló tanítás volt, az messze túlmutat ezeken a kérdéseken. Éppen a tértől és időtől független igazságok által volt lehetséges, hogy az évszázadokkal, évezredekkel ezelőtti példa is mindig a jelennek szóló előadásában, üzenete itt és most aktuális.

Az erkölcsi tanítás ereje, meggyőző volta azonban elsősorban nem annak belső logikáján múlik, hanem a tanító személyes hitelességén. S előbb-utóbb valóban mindnyájan tapasztaltuk: aki tanít minket, őszintén, elkötelezetten keresett és sokszorosan megélt igazságot ad át nekünk. Nemcsak szavaival, hanem egész életével akar okítani bennünket. Emlékezetes lecke volt számomra alázatosságból, mikor a magas köztisztviselést viselő, karalapító dékán a szemünk láttára szedte össze hányaveti kollégáink által széthajgált cigarettacsikketeket.

Az ilyen példának szükségszerűen hatnia kell. Ahogy hat a megelölegezett bizalom is, amellyel felénk fordult. Már másodévtől lehetővé tette azok számára, akik római jogból jó eredménnyel vizsgáztak, hogy egy hetente általa tartott felkészítő óra után szemináriumot tartsanak az elsőéveseknek. Aki élt a meghívás adta lehetőséggel – s jópáran voltunk ilyenek – tanítván tanulhatta meg még jobban azt, amit egy év alatt a maga mélységében aligha lehet elsajátítani. Bizonytalán gazdagodtunk általa, még ha nem is lettünk mind római jogászok. De, ahogy Professzor Úr gyakran ismételte: sokan vannak a meghívottak, de kevesen a választottak. Kényszerrel mindenesetre soha nem éreztünk: a meghívásra igent mondani, a feladatot vállalni és teljesíteni csak szabadon érdemes, különben épp az értéke vesz el.

Sokszor tűnődtem azon, honnét van az a munkabírás, amely az alkotmánybírói feladatok s a kar irányításának napi gondjai mellett is lehetővé tette, hogy a hozzá forduló problémáit személyesen kezelje. Vagy hogy jutott pl. ideje arra, hogy a hallgatói önkormányzatban többünk által napokon át böngészett és előzetesen véleményezett szociális támogatás és ösztöndíj iránti kérelmeket rövid idő alatt, de alaposan, lelkiismeretesen átnézze és elbírálja? Egyáltalán, honnét volt a hit és az erő, hogy szinte a semmiből, szűkös anyagi források birtokában, ráadásul politikai ellenszélben, katolikus jogi kart szervezzen egy, a szocializmusból épphogy csak kikecmergő országban?

Aztán megértettem: Zlinszky János professzor úr ereje és lendülete nem e világból való, nem emberi erő, hanem a Lélek ereje, amely segítségére siet mindazoknak, akik jó cél érdekében, hittel, áldozatot vállalva és elkötelezetten kérik. Megsokszorozza azok erejét, akik benne bíznak, ügyüket, művüket pedig sikerre viszi. Ahogy Professzor Úr többször – szintén személyes tapasztalatából – megvallotta: „a növekedést Isten adja”.

Saját egykori évfolyamom, s a minket követők nevében is hálával és köszönettel kívánom, hogy lássa még sokáig művének gyarapodását, tanításának magvai pedig hulljanak jó földbe, s hozzanak százszoros termést mindazok szívében, akiket tanított!

Isten éltesse, Professzor Úr!

